

ÇİN BAHÇESİ VE ÇİN BAHÇE SANATI

Mahire Mamut, Mehmet Emin Barış

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara

ÖZET

Bahçe sanatı tarih boyunca, insanlar tarafından paylaşılan ve gelecek kuşaklara aktarılan semboller sistemi olarak tanımlanan kültürün mekâna yansımalarının bir sonucu olarak biçimlenmiştir. Özgün değerlere sahip olan Çin bahçe sanatının araştırılması, korunması, sürdürülebilirliğinin sağlanması ve günümüzde bu niteliklere sahip bahçelerin oluşturulması, belirli felsefe, yaşam biçimi ve kültürü bahçe sanatına aktararak yarattığı akımı günümüze taşımış olan bu bahçe düzenleme anlayışının gelecek kuşaklara da aktarılmasını sağlayacaktır. Bu çalışmada, Çin bahçe sanatının tarihi, felsefesi ve genel özelliklerine yönelik kavram ve teorilere yer verilmekte, bu mekânların korunmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin kültürü, Çin bahçe sanatı, Çin bahçe sanatı tarihçesi, Çin bahçe sanatı felsefesi

CHINESE GARDEN AND CHINESE GARDEN ART

ABSTRACT

Throughout the history, the art of garden is defined as a system of symbols shared by humans and transmitted to the future generations as a result of the culture reflected to the space. Historical and cultural heritage which have reached to our days thanked to Chinese garden art's research, protection, sustainability and the creation of gardens with such qualities in these days. By transferring the definite philosophy, style of life and culture to the art of garden and as a result, created current which gives us an understanding of the order of the garden which we could transfer to future generations. For this purpose, summarizing the concept of culture and the general characteristics of Chinese art of garden, there has been made a stress on the need for protection of these spaces.

Key words: Chinese culture, Chinese garden art, landscape art history of china, Chinese garden art Philosophy

1. GİRİŞ

Eskiler bağ-bahçe deyimini çok kullanırlardı. Günümüzde de bu deyimleri tekrarlar dururuz. Bağ; bildiğimiz üzüm kütüklerinin bulunduğu bir tarım alanını ifade eder. Dilimize Farsçadan gelmiş olup tarla, ekili yer, yemiş veren ağaçların yetiştirildiği arazi parçası anlamına gelir. Sonra özellikle üzüm bağı dar anlamına itelenmiştir. Bağçe ise küçük bağ anlamındadır. Zamanla galatlaşarak bahçe olmuştur. Etimolojik anlamı "küçük bağ" ise de zamanımızda bir evin, bir okulun, bir kışlanın, bir sitenin, bir caminin, bir kilisenin v.b. binadan arta kalan kısmı olarak düşünülür. Bu kısım ağaçlıklı olabileceği gibi, çiçeklik, sebzelik, meyvelik, hatta boş olabilir.

İnsanlar 5-6 bin yıl öncesinden başlamak üzere bu bahçeleri düzenli hale getirme çabasını sürdürmüşlerdir. M.Ö. 4000 Mısır, sonra İranlılar. Yunanlılar, Romalılar, Abbasiler gibi birçok uygarlık kendilerine özgü bir mimari anlayışla bahçe düzenlemeleri yapmışlardır. Rönesans'la birlikte bahçe düzenlemeleri de atılım yapmış, Fransız, Alman, İngiliz stilleri ortaya çıkmıştır; diğer yandan kendine özgü figürlerle Uzak Doğu (Çin, Japon, Kore) stilleri gelişmiştir.

2. ÇİN BAHÇE SANATI KISA TARİHİ

Çin'in klasik bahçe sanatının başlangıcı hakkında, şimdiye kadar net bir bilgi elde edilememiştir. Ancak bahçe mimarisinin kullanım özellikleri analiz edildiğinde; Çin bahçe sanatının, Yin (M.Ö.1600-M.Ö.1046), Zhou (M.Ö.1046-M.Ö.249) devirlerinde ortaya çıktığı varsayılmaktadır. Bu kapsamda 3000 yıllık tarihi olduğu varsayılan Çin bahçe sanatı dünya bahçe sanatının en erken başladığı ülkelerden biri olarak bilinmektedir. Muhteşem bir sanatsal düzey ve benzersiz ulusal tarza sahip olan Çin bahçe sanatı bu nedenle dünyadaki diğer ülkelerin bahçe sanatı içerisinde çok önemli bir konumuna sahiptir (Beng 2008).

Dünyada tarihsel ve kültürel değişim sürecinde, Çin'in doğal tarzda tasarlanan bahçeleri sadece Japonya, Kore gibi Asya ülkelerini değil, Avrupa'daki bazı ülkelerin bahçe sanatının geliştirilmesinde de büyük etki göstermiştir. O yüzden Çin bahçeleri dünyadaki bahçe sanatı kaynaklarından biri olarak bilinmektedir (Beng 2008).

Qing (1616-1911), Tang (618-907) dönemlerinde Çin'in bahçe teknikleri Japon ve Kore'ye girmiştir. Ming sülalesinin son dönemlerindeki park-bahçe teorisi olan "Yuan Ye", tasarım eseri Japonya'ya, ismini "duo tian gong" olarak değiştirilerek girmiştir. Bugün birçok Japon park bahçe uygulaması eski Çin usulünü takip etmektedir. Özellikle miladi 13.Yüzyılda, İtalyan gezgin Marco Polo Hangzhou'daki Xi Hu (Batı Göl) bahçesini "Dünyanın en güzel şehri" olarak adlandırmıştır. Böylelikle Hangzhou bahçe sanatı uluslararası üne sahip olmuştur. Bugün de Hangzhou Xi Hu (Batı Göl) bahçesi dünyanın her yerinden gelen turistlerinin ilgisini çekmeye devam etmektedir. 18.Yüzyılda, Çin'in doğal bahçesi İngiltere'nin ünlü peyzaj mimari William Compaq tarafından İngiltere'ye tanıtılmıştır. Qing (1616-1911) Hanedanlığı'nın ilk yıllarında bir İngiliz misyoneri Li Ming tarafından yazılan "Çin Potansiyelinin Yeni Kamusu" adlı kitabında, Çin'in bahçe sanatını anlatmıştır. Daha sonra İngiliz Chambers Guangzhou'ya gelerek, Çin Bahçe sanatının incelemiş ve İngiltere'ye döndükten sonra "Doğu Bahçeleri" konulu bir kitap yazmıştır. Avrupa'da Çin bahçe sanatı tanınmaya başladıktan sonra, İngiliz bahçıvanları o döneme kadar uyguladıkları kurallı bahçe düzeni ilkelerinin monotonluğunu hissetmiştir. Böylece, doğu bahçe sanat teknikleri geliştirilmiştir. Örneğin 1730 yılında Londra yakınlarında uygulanan botanik bahçesinde, İngiliz kraliyet botanik bahçelerinde, Çin bahçelerinin doğal düzeni taklit edilmiştir. Ayrıca, Çin tarzı pagoda ve köprü gibi peyzaj elemanları da bu yeşil alanlarda kullanılmaya başlamıştır. Fransa da sadece "İngiliz Çin Bahçesi" değil, Paris'te yaklaşık 20 civarında Çin tarzı bahçe inşa edilmiştir. Bu dönemden başlayarak günümüze kadar, Çin bahçe sanatı Avrupa'da geniş ölçüde yaygınlaşmıştır (Beng 2008).

Çin bahçe sanatında Çin milletine özgü kültür geleneği oluşturulması yönünde günümüze kadarki tarihsel süreç içerisinde park yapma teorisi ve deneyimi birikmiştir.

3. BAHÇE KAVRAMI VE ÇİN BAHÇE SANATININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Bahçe düzenleme anlayışı tarih boyunca, farklı coğrafyalara ve kültürlere ait dini, felsefi, politik ve bilimsel çeşitlilikleri temsil etmiş, doğayı sanat ve ideolojiyle buluşturmuştur. Bahçe kelimesinin aslı Farsça olup "küçük bağ" anlamına gelmektedir. Genel olarak ise; çiçek, süs bitkileri, meyve, sebze ve şifalı otların yetiştirildiği, bunun yanı sıra doğanın güzelliğinin, yeşilliğinin, dinlendiriciliğinin insan eli ile denetim altına alındığı toprak parçası olarak da ifade edilmektedir. Bahçe, günlük ve monoton yaşam biçimlerinden uzaklaşılın, çevre ile uyumu yansıtan, insanlara görsel açıdan hoşnutluk sağlayan mekânlardır.

Bahçe sanatı ilk çağlarda krallar ve aristokrat kesim için mekân oluşturmada kullanılırken, sonraları tüm topluma yönelik olarak geliştirilmiştir. Bu yüzden bu sanat giderek sosyal ve evrensel bir nitelik kazanmıştır. Bahçe sanatı diğer güzel sanat dallarında olduğu gibi her dönemde ortaya çıkan sosyal, kültürel ve ekonomik yapıya bağlı olarak değişim göstermiş, toplumun özelliklerinin ve yaşayış biçiminin ifade aracı olmuştur. Bahçe sanatı tabiat şartlarına göre de farklılıklar göstermiştir. Örneğin Eski Mısır'da çöl iklimi kuru görünüşlü ve formal bahçelerin gelişimine imkân sağlarken, Asur'da ve Eski Hindistan'da rutubetli iklim şartları altında yeşillige boğulmuş bir bitki örtüsü bahçelerin genel karakterine egemen olmuştur (Ping 2005).

Peyzaj Sanatı, uygarlık tarih boyunca devrin genel sanat kültürü ile yakın ilgi kurmuştur. Ancak, mekân düzenleme sanatı olması dolayısıyla daha çok mimari sanatlarla birlikte gelişmekle, resim, edebiyat ve şiir de

peyzaj sanatına ilham kaynağı olmuştur. Çin’de ise bahçe sanatı doğal yapıda ve insan duygularının özgürlüğünü ifade eder biçimdedir.

Çin’deki klasik bahçe sanatının ne zaman başladığı hakkında şimdiye kadar net bir bilgi mevcut değilse bile, bahçe mimarisinin kullanım özellikleri analiz edildiğinde, Çin bahçelerinin esas olarak eğlence, kültür faaliyetleri gibi halkın ihtiyaçlarına göre inşa edilmiş olduğu, hatta kullanıcıların belirli bir maliyet ve emek harcayarak, kendi eğlence parklarını inşa ettikleri anlaşılmaktadır. Çin’in kendine özgü iklimi, coğrafi özellikleri, toprak yapısı ve farklı birçok bitkinin yetişmesine olanak tanınması, Çin bahçesi stiline oluşumuna önemli katkılar sağlamıştır. Çin bahçeleri, Çin kültürünün binlerce yıllık birikimi, kültürel, coğrafi, felsefi, dini etkileşimlerin ve inançların bir ürünüdür. Özellikle, yaşam sanatını utkuya yönlendirmek isteyen, göndermeler, metaforlar ve sembollerle dolu felsefe bahçesidir.

Çin bahçelerinin donanımlı olması için yedi şeyin uyumlu olması koşulu aranmaktadır(Lan 1985).

- Toprak
- Gökyüzü
- Taşlar
- Su
- Binalar
- Yollar
- Bitkiler

Bunlar özellikle bir biri ile uyum içinde olduklarında, sekizinci öge olarak onlarla birlikte mükemmel uyuma ulaşabilen insanın üzerinde olumlu etkiye sahiptir (Lan 1985).

Çin düşüncesine göre bahçe, bitki materyali, kaya ve sudan oluşan bir kompozisyonudur. Buda ve Konfüçyüs’e göre, evrenin en güzel süslerini dağlar, kayalar, göl ve nehirler oluşturur. Çinliler saray bahçelerinde denizi veya okyanusu canlandıran büyük çapta yapay informal göller inşa ederek kenarlarını iri kaya parçaları ile süslemişlerdir. Çin bahçelerinin en büyük özelliklerinden birisi ise ölçülerin büyük tutulmasına karşın gizliliğe ve içe dönük yaşama önem vermesidir. Bahçede gezen bir kişinin, değişen manzaralar dizisi ile birlikte kayalıklar, tepeler, akarsular arasında sürprizli görüntülerle karşılaşması olanağı vardır. Unutulmaması gereken bir husus ise değişik renklerde kiremit çatılarıyla dekoratif dinlenme ünitelerinin olmasıdır (Qi 2006).

Çin bahçelerinde zemin kaplaması olarak çim bitkilerinden çok taş, mozaik, kum gibi cansız malzemeler kullanılır. Bu malzemelere ise sonbaharda renk etkisi meydana getirebilen Acer palmatum (Japon akçaağacı) gibi ve kaligrafik özelliklere sahip Salix (*Söğüt*), Betula (*Huş*) vb. bitkiler kullanılır. Çiçek parterlerine az yer verilmektedir. Renk etkisi su, gökyüzü ve ağaç yapraklarının renklenmesiyle elde edilir (Mackenzie 1995).

Bahçelerde kullanılan taş ve kayaların sembolik anlamları vardır. Bunlar doğaya ait heykel elemanları olarak görev alırlar. Çin’deki geleneksel bahçelerde gezerken, mutlaka rengârenk taşlı kaldırımlara rastlanır. Özellikle güney Çin’deki bahçelerde taşlı kaldırımlara çok rastlanılmaktadır. Taşlı kaldırım, Çin’in geleneksel bahçe mimarlığının özelliklerinden biridir. Günümüzde kaya bahçeleri adıyla oluşturulan yapılar bize Çin peyzaj kültüründen miras kalmıştır (Mackenzie 1995).

Çin bahçeleri Fengshui ilkelerine göre tasarlanıp düzenlenmektedir. Çin’in 3500 yıllık konumlama ya da uyumlu yaşama sanatı Feng Shui’nin kelime anlamı, "rüzgâr - su"dur. Zaten bu iki güç Çinlilere göre, üzerinde yaşadığımız yeryüzünün eğimini, şeklini, topografyasını da belirlemektedir. Bu felsefenin basit açıklaması ise çevremizi bize en faydalı olacak biçimde, uyumlu biçimde düzenlemek şeklinde yapılmaktadır. Bunu yapabilmek için öncelikle bahçenin yönünü belirlemek gerekmektedir. Bahçenin Kuzey yönü kişinin toplumda duruşunu ve kişisel gücünü ifade etmektedir. Güney-doğu para ve zenginliktir. Batı sağlığı, Kuzey-doğu ise bilgi ve öğrenmeyi simgelemektedir. Kuzey yön bahçe sahibinin kariyeri ile ilgilidir. Kuzey-batı kılavuz ve yolculuk anlamındadır. Batı yönü çocuk, yaratıcılık demektir. Güney-batı evlilik ve aşkın yönüdür. Bu yönlerin yanı sıra çiçek tür ve renkleri de önemlidir. Çin bahçe düzenleme ilkelerine göre bahçede istenilen yere istenilen renkte çiçek dikilmesinde bir sakınca yoktur. Ancak belli bir bölgenin enerjisini tetiklemek isteniyorsa, o zaman doğru

yere doru çiçek dikmek gerekir. Bahçenin büyüklüğünün bir önemi yoktur. Hatta çiçek dikilen yer yalnızca bir pencere içi saksısı bile olabilir. Önemli olan doğru çiçeği dikip, sonradan ilgilenmektir. Çiçeklerin de kendine göre anlamı vardır. Mesela, Gülhatmi üretkenliğin simgesidir. Fulya (*jonquil*) ve Nergis (*narcissus*), cömertliği simgeler. Lale (*Tulipa gesnerana*) aşkın sembolüdür.

Çin bahçelerine dikilen ağaçların da bir anlamı vardır. Elma (*Malus domestica*), Kaysı (*Prunus armeniaca*) ve Nar (*Punica granatum*) bereket ve ün sahibi olmaktır. Şeftali (*Prunus persica*) arkadaşlık, aşk ve ölümsüzlüğü simgeler. Portakal (*Citrus sinensis*) mutluluk, zenginlik ve şans anlamına gelmektedir. Ağaçlar doğu ve güneydoğu yönüne ekilirse güç ve güven sağlar. Akarsular çok yararlıdır ve zenginliği simgelerler. Havuzlar başarı simgesidir. Kısacası, Çin bahçe düzenleme sanatı, tüm bu noktaları olabildiğince mükemmel bir uyum içerisinde bir araya getirmekten ve ziyaretçilerin de bir iç uyumu bulmalarını sağlamaktan oluşmaktadır.

4. ÇİN BAHÇE FELSEFESİ

İlk karşılaşıldığında zor anlaşılır gibi bir izlenim bırakan Çin bahçeleri, gerçek anlamlarını tüm duyuları ile tadını çıkarmaya, kalbini ve aklını açık tutmaya hazır olana ve sembolleri okuyabilene açmaktadır. Bu bahçeler duyu algılamasıyla yaşamın üstesinden gelmeyi öğreten filozofların mekânıdır” demektedir (Beng 2008).

Fakat Çin'de ideal konumun özelliklerinden biri şudur: Doğuda dağ, güneyde nehir bulunmalıdır. Zararlı kuzey rüzgârlarına geçit vermeyen bir dağ yoksa arazi kuzey tarafında çok yüksek duvarlarla, suni tepeler, kaya grupları ve çabuk büyüyen ağaçlarla korumaya alınır (Lan 1985).

Çin bahçelerinde temel biçimlendirme öğeleri taşlar ve durgun sudur. Çin'de "*Taşlar güçlerini insanlara geçirir*" ya da başka bir ifade biçimiyle "*İnsanlar meditasyon gözlemi sırasında taşların gücünü kendi içine alabilecek durumdadır*" inancı, taşları Çin bahçelerinin temel malzemesi yapmıştır. Durgun suya bakmanın ruhu sakinleştirdiği ve gerginliği gideren meditasyona yönelterek ruhu hafiflettiği düşüncesi ise bu peyzaj öğesinin Çin bahçelerinin vazgeçilmez bir parçası haline getirmektedir (Qi 2006).

Göllerde akan sular genelde küçük doğal derelerdir ve güneşin yönüne uyararak doğudan gelirler. Çoğu kez taşların üzerinden atlayarak, yumuşak bir şırıltı sesi çıkaracak biçimde yönlendirilirler. Bu ses kulakları okşar ve tedirgin etmez (Qi 2006).

Çin bahçelerinde yolların güzergâhı, daha sonraları Avrupa'daki park ve bahçelerde olduğu gibi, yalnızca istisnai durumlarda düzdür. Çoğu kez yollar doğal ya da yaratılmış arazi hareketlerine uyum sağlar ama düzlüklerde bile sanki rastgele yapılmış gibi görünen kıvrımlara sahiptirler. Genelde yollara, oynayan kedilerin hareketleri gibi kıvrımlar verilmesi önerilmektedir (Lan 1985).

Çin'de rastlanan kapılar ve pencereler inanılmaz bir çeşitliliğe sahiptir. Bunlar sembolik mimarinin sevilen öğeleridir ve ortaya çıkışları çok eskilere dayanır. Pencereler çoğu kez *Artemisia* (Yavşan) yaprağının biçimine sahiptir. Bu bitki Budist kutsama törenlerinde kullanılır. Yaprak biçimindeki pencere "*Burada konuya vakıf, bilen insanlar oturuyor*" anlamına gelmektedir. Neredeyse tüm dünyada olduğu gibi yılın erken döneminde açan ve meyve veren bitkilere özellikle ilgi gösterilir. Çin bahçelerinde eksik olmayan Salkım Söğütlerin (*Salix* sp.) ilkbaharın başlangıcını göstermesi, dallarının hafifçe sağa sola sallanmasıyla uzaktaki dostların düşüncelerini birbirlerine aktarmasını sembolize etmesi, yalnızca çok yüzeysel (ama yine de güzel) bir ifadedir (Lan 1985).

5. ÇİN BAHÇE SANATININ TASARIM PRENSİPLERİ

Çinliler tarihlerinin başlangıcında esaslı animizm (ruhilik) olan bir din şekli seçmişlerdir. Bu inanış Çinlilere iyi davranışlar sergileme ve insanı Yunan medeniyetinde olduğu gibi dünyanın efendisi değil, diğer bütün varlıklar gibi dünyanın bir parçası olarak görmeyi öğretmiştir (Needham 1974).

Çin bahçeleri Budizm dininden etkilenmiştir. Çin için Budizm'in kaynağı olan Hindistan'da dinsel yapıların bahçelerinde Maya'nın Buda'yı bir ağaç altında doğurmuş olması ve Buda'nın dinsel konuları düşünmek için bu yeri kullandığı inancıyla ağaca büyük önem verilmiştir. Oysa Çin'de bu anlayışın simgesi olarak ağaç yerine kayalardan yararlanılmıştır. Çin'de yaygın olan üç Önemli dinin kurucuları olan Konfüçyüs, Lao-çe ve Buda,

insanlara sürekli olarak doğaya saygıyı ve onu tanımanın gerekliliğini aktarmışlardır. Bu nedenle, doğanın ana kurgusunu oluşturan kayalar, dağlar, göller ve nehirler Çin sanatında özellikle bahçe düzenleme anlayışının temel öğeleri olmuştur. Bu öğelerden dağlar ve kayalar dünyanın iskeleti, nehirler ise kan damarları olarak düşünülmüştür. Bu anlayış içinde, Çince 'bahçe' sözcüğü dağ ve su sözcüklerinin bileşimi olan “shan shui” ile ifade edilmiştir (Arvon 2006).

Çin’de sanat etkinlikleri dönemi Shang Hanedanı döneminde (M.Ö. 1450-1050) başlamıştır. Bu dönemde seramik, bronz ve yontu sanatı gelişmiştir. Qin Hanedanı Döneminde (M.Ö. 221-206) sınır boylarında Çin Seddi (The Great Wall) yapılmıştır. 2500 km uzunluğunda 3,5 metre genişliğinde ve yer yer 16 metreye kadar ulaşan yüksekliğinde olan bu eşsiz yapı, topraktan yapılmış bir engel olup işlenmiş taş bloklarla kaplıdır. Aynı yapı yapılmış bölümleri 15. Yüzyılda birleştirilerek bugün de ayakta olan tek bir duvar haline getirilmiştir (Beng 2008).

Han Hanedanı Döneminde (M.Ö.206 – M.S. 220) Budizm’in devlet dini olarak kabul edilmesiyle pagodalar önem kazanmıştır. Tang Hanedanı Döneminde (M.S. 618-907) görkemli saraylar yapılmıştır. Kıvrık çatıları ile göğe doğru yükselen bu saraylar, çini bezemelerle kaplıdır. Song Hanedanı Döneminde (M.S. 960-1279) resim sanatında doğa ağırlıklı konular işlenmeye başlanmıştır(Beng 2008).

Mimaride gerek düzen gerekse malzeme bakımından yapılar, çevre ile bir bütünlük oluşturmuşlardır. Yarı şeffaf duvarlar, geçme kapı ve pencereler bu ilişkiyi sağlayan elemanlardır. Çin’de bahçeler halkın doğa sevgisini ve özlemini yansıtmıştır. Köprüler, pagodalar, taş kandiller gibi öğeler göz önüne alınmazsa bahçeler bir doğa parçası sanılabilir. Çin’de bahçe sanatının doğusunda manzara resimlerinin ve dini inanışların rolü çok büyük olmuştur. Bunun nedeni de, başlangıçta bahçelerin yapımında şair, ressam ve din adamlarının görev almasıdır(Beng 2008).

Çin bahçelerinin ilk örneklerine ait fazla bir bilgi yoktur. Bahçe sanatına ait ilk kayıtlar Han Dönemine (M.Ö.206 – M.S. 220) aittir. Budizm’in etkisinin görüldüğü bu dönemde, imparatorların geniş park alanlarında yapay tepeler, kayalıklar inşa ettirdiklerin ve bunların üstlerine saraylarını yaptırdıklarını gösteren kayıtlara rastlanmıştır. Çin imparatorluk saray bahçelerinin en belirgin özelliği, büyüklüklerine rağmen gizliliğe verilen önemdir. Bahçeler, kayalıkları, tepeleri, gölleri ve akarsuları ile küçültülmüş bir doğa parçası olarak şekillenmiştir(Beng 2008).

Bahçe sanatı, Song Döneminde(M.S. 960-1279) ayrı bir dal olarak önem kazanmıştır. Çin bahçe sanatına ait ilk bilgiler, Song Hanedanı Döneminde (M.S. 960-1279) devlet adamı Hsi-Ma-Kuang’ın kendi bahçesi ile ilgili yazdığı eserinden elde edilmiştir. Bu esere göre, H.M. Kuang’ın bahçesinde 5000 kitaplık bir kütüphane, pavyonlar, nehir ve küçük göller bulunuyordu. Bahçedeki adanın etrafı kum, çakıl ve deniz kabukları ile kaplı idi. Bahçede Nar ağacı (*Punica granatum*), Portakal ağacı (*Citrus sinensis*), Salkım Söğüt (*Salix alba*), Sedir (*Cedrus libani*), Bambu (*Bambusa sp.*) türleri, göllerde ise Nilüfer (*Nymphaea alba*) türleri bulunmaktaydı (Beng 2008).

Çin bahçelerinde mistik bir anlayış içinde gizlilik, içe dönüklük ve doğal elemanlara öncelik tanıma ön plandadır. Birçok anlatımlar taş ve kayalarla ifade edilir. Örneğin, Çam (*Pinus sp.*), Erik (*Prunus domestica*), Bambu (*Bambusa sp.*) “soğuk mevsimin üç dostu”; Şeftali (*Prunus persica*) tek başına “ölmezlik”; Çam (*Pinus sp.*) ve Bambu (*Bambusa sp.*) “uzun ömürlülük”; muz (*Musa*) ise “verimlilik” simgesi olarak değerlendirilir. Ancak, Krizantem (*Chrysanthemum sp.*), Mor Salkım (*Wisteria floribunda*), sarmaşık güller ile “çiçeklerin kralı” olarak isimlendirilen Şakayık (*Paeonia suffruticosa*) ve Budistlere göre temizliği, berraklığı temsil eden nilüferler (*Nymphaea alba*) avlu bahçesinin vazgeçilmez çiçekli bitkilerindedir (Lan 1985).

Çin bahçesinin doğrudan resimden kaynaklanan bir özelliği vardır. Bu nedenle, Çin bahçesi genellikle şair, ressam ve rahip gibi doğaya ilişkin duygularını yazı ve çizgilerle ifade eden kişiler tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak, Çin’de şiir, resim ve bahçe sanatı birbirleriyle ilişkili sanat dalları olarak gelişmiştir. Çin bahçeleri, doğanın bazı görüntülerini betimleyen, ancak tamamlanmamış izlenimini veren Çin resimlerine büyük bir benzerlik gösterirler. Sembolizmin Japon bahçelerinde daha fazla yeri olmakla birlikte, Çin bahçelerinde de kullanılan elemanların dinsel ve felsefi yönü vardır.

6. SONUÇ

Çin klasik bahçeleri uzun tarihi geçmişi ve parlak sanatsal özelliğe sahip olup, Çin’de vatanının klasik bahçe sanatını sahiplenmek ve ileriye taşımak, özellikle halkın sosyal yaşam standartlarını yükseltmek, kırsal kesimdeki halkın maddi ve manevi ihtiyaçlarını yansıtmak, kültürel eğlence faaliyetlerini yürütmek için park ve bahçelerin oluşturulmasına günümüzde de devam edilmektedir. Çin’de ‘Atalar güzel bir arazi, görkemli kültürü bize bıraktı, aynı zamanda Bahçe Sanatı bir servet bıraktı, ama aynı zamanda derin bir felsefe bıraktı’ inanç ve düşüncesi Çin bahçe sanatı anlayışının nesilden nesile aktarılmasında rol oynamıştır.

Klasik Çin bahçe sanatı insan medeniyetinin değerli bir mirası olup, bu bahçeler dünyada da bir sanat harikası olarak tanınmaktadır. Çin bahçelerinde konuta yakın olan avluların genel çizgilerinde formal bir düzen göze çarpmaktadır. Bu avlularda verandalar, dikdörtgen havuz ve kanallar bulunmaktadır. Su tesislerinin üzerinde ise köprüler yer almaktadır. Avlular, yüksek tas veya sıva kaplı duvarlarla çevrilmişlerdir. Bu duvarların esas işlevi, gizlilikten çok bitkilerin yaprak ve dallarının gölge oyunlarına fon oluşturmaktır. Zemin döşemesi olarak tas çakıl ve mozaik ile cim bitkisi kullanılmıştır. Bahçelerde erik ve şeftali gibi meyve ağaçları ile Manolya (*Magnolia sp.*), iğne yapraklı bitkilerden Çam(*Pinus sp.*), Sedir(*Cedrus sp.*), ve Ardiç (*Juniperus sp.*) türleri kullanılmıştır. Ayrıca Mor Salkım (*Wisteria floribunda*) ile Krizantem (*Chrysanthemum sp.*) ve Nilüfer(*Nymphaea alba*) gibi süs bitkisi türlerine bahçede sıklıkla rastlanmaktadır.

Çin bahçe sanatına ait ilk kayıtlar Han Dönemine ait olup fazla bilgi yoktur. Budizm’in etkisinin görüldüğü bu dönemde, imparatorların geniş park alanlarında yapay tepeler, kayalıklar inşa ettirdiklerin ve bunların üstlerine saraylarını yaptırdıklarını gösteren kayıtlara rastlanmıştır. Çin bahçeleri Budizm dininden etkilenmiştir. Çin için Budizm’in kaynağı olan Hindistan’da dinsel yapıların bahçelerinde Maya’nın Bu-da’yı bir ağaç altında doğurmuş olması ve Buda’nın dinsel konuları düşünmek için bu yeri kullandığı inancıyla ağaca büyük önem verilmiştir. Oysa günümüzde Çin’de bu anlayışın simgesi olarak ağaç yerine kayalardan yararlanılmıştır.

Çin imparatorluk saray bahçelerinin en belirgin özelliği, büyüklüklerine rağmen gizliliğe verilen önemdir. Bahçeler, kayalıkları, tepeleri, golleri ve akarsuları ile küçültülmüş bir doğa parçası olarak şekillenmiştir.

Batı ve Doğu stillerindeki farklılıklar, estetik güzellik anlayışlarını felsefi açıdan etkilemiştir. Batı’daki biçim simetrik, düzenli ve sıkı-örülü yerleşimleriyle yapay bir güzelliği somutlaştırılmıştır, diklemesine ve kare şeklinde budanmış bitkiler ve çiçekler geometriyi oluşturur. Çin bahçe düzenlemesinde simetriye ya da belirgin kompozisyonlara yer yoktur; bitkilerin, ağaçların ve süslemelerin doğal halleri korunur. Batı’nın bahçe düzenlemesi doğanın eksiklerini gidermeyi amaçlarken, Doğu düzenlemesi bitkilerle yapıların organik bir bütün oluşturmasına gayret eder ve doğayı taklit eden kayalardan akan su yapısı, resim ve şiir sanatına anlamlı bir nitelik sunar. Çin bahçelerinin güzelliğini tam olarak deneyimlemek için, felsefenin doğaya uygulandığını anlamak önemlidir.

KAYNAKLAR

- Arvon, H., 2006. Budacılık., Dost kitabevi yayınları.
- Beng, C. S., 2008. The History of Chinese Garden. Pekin Endüstri Yayınları, Çin
- Lan, F. Y., 1985. A Short History of Chinese Philosophy. Çin Yayınları.
- Mackenzie, D. A., 1995. China and Japan (Myths and Legends). Kessinger Publishing, UK.
- Needham, J., 1974. The Nature of Chinese Society. University of Hong Kong Gazette yayınları.
- Ping, G. F., 2005. China-Foreign Garden History. Pekin İnşaat Sanayi Yayınları, Çin
- Qi, L., 2006. Kongzi Yi Lun. Pekin Milliyetler Yayın Evi. Çin